

Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston kotipalvelutyön kehittäminen

Kuvaaja: Pirkko Paakki

Marja Heroja, Irma Kyrki, Maija Saraste

Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto 28.4.2008

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
1. Taustaa.....	3
2. Ikääntyneiden omatoimiset verkkotuetut etäpalvelut – VIPS-1.....	4
2.1. Projektin käynnistyminen	4
2.2. VIPS-1:n projektisuunnitelma ja vaiheet	4
2.3. Rahoitus.....	5
3. Ikääntyneiden omatoimiset kirjastopalvelut (IKI)	6
3.1. Projektin käynnistyminen ja rahoitus	6
3.2. Projektisuunnitelma ja projektin tehtävät	6
3.3. Projektin tulosten hyödyntämisenäkymät ja muut vaikutukset.....	7
4. Kotipalveluosion kehittäminen verkkokirjasto Introon	8
4.1. Järjestelmän kehittämisen vaiheita	8
4.2. Kotipalvelujärjestelmää tukevat toimenpiteet.....	9
4.3. Kotipalveluohjelma.....	9
4.4. Järjestelmän kehittäminen on yhteistyötä.....	11
5. Muut kirjaston kotipalvelua tukevat kehittämistoimet.....	11
5.1. Kirjallisuuden kuvailu	11
5.2. Sävelsirkku	13
5.3. Lukupiirit	13
5.4. Kuvapuhelinkokeilu.....	15
6. Logistiikan kehittäminen	15
7. Projektista tiedottaminen	16
8. Kirjaston kotipalvelutoiminnan kehittäminen jatkuu	17

Johdanto

Oulun kaupunginkirjastossa käynnistyi vuonna 2004 hanke, jonka tavoitteena oli parantaa niiden henkilöiden kirjastopalveluja, jotka sairauden tai vamman vuoksi eivät itse voi asioida kirjastossa. Tavoitteena oli paitsi parantaa palvelua, lisätä kotipalveluasiakkaiden määrää sekä kehittää ja tehostaa kirjaston kotipalvelun toimintatapoja. Vuosien 2004-2007 aikana kirjastossa toteutettiin Tekesin rahoittamana kaksi projektia, VIPS-1 ja IKI. Tämän raportin luvuissa 2 ja 3 kerrotaan projektien tavoitteista, toiminnasta ja rahoituksesta. Raportin luvuissa 4-6 kerrotaan konkreettisista toimenpiteistä, joita tehtiin kotipalvelun kehittämiseksi. Lopuksi kerrotaan tiedottamisesta sekä tulevaisuuden näkymistä. Liitteiden avulla voi konkreettisesti tutustua projektin tuloksiin ja toimiin.

1. Taustaa

Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on kirjastolain mukaan edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen.

Oulun kaupungin väkiluku on viime vuosikymmeninä kasvanut voimakkaasti. Vaikka väestönkasvu painottuukin nuoriin ikäluokkiin, kaupungissa asuu entistä enemmän myös ikääntyviä henkilöitä, jotka eivät välttämättä pysty liikkumaan samalla tavoin kuin nuoremmat asukkaat. Ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että yhteiskunnassa kehitetään erilaisia palveluja helpottamaan heidän kotona asumistaan. Jotta kirjasto noudattaisi kirjastolain kirjainta ja henkeä, kirjaston palvelut on ulotettava myös näille asiakkaille.

Vuonna 2003 kirjastolla oli 38 sellaista asiakasta, jotka sairauden, vamman tai iän vuoksi eivät voineet käydä kirjastossa. Näille ns. kotipalveluasiakkaille kuljetettiin kirjaston lainaama aineisto henkilökohtaisesti kotiin. Ikäihmisten määrän kasvaessa tuli tarve laajentaa ja kehittää kirjaston kotipalvelutoimintaa. Koska kirjastojen henkilökuntamäärä ei ole vuosien aikana kasvanut uusien haasteiden myötä, oli löydettävä entistä tehokkaampia työtapoja tähän toimintaan. Kirjaston kotipalvelutoiminnan kehittämällä tavoiteltiin paitsi tehokkuutta myös palvelun parantamista.

2. Ikääntyneiden omatoimiset verkkotuetut etäpalvelut – VIPS-1

2.1. Projektin käynnistyminen

Kesällä 2003 käynnistyi keskustelu kirjastojen kotipalvelutoiminnasta, kun TietoEnator Oyj:n ja Audio Riders Oy:n edustajat ottivat yhteyttä Oulun kaupunginkirjastoon. Keskusteluissa todettiin, että kaikilla on yhteiset intressit kehittää palveluja kotona asuville ikääntyneille henkilöille. Syntyi ajatus yhteisestä kehitysprojektista. Vuonna 2004 käynnistetty hanke sai nimekseen VIPS (Virtual Personified Service Portal for Senior Citizens). Se tarkoittaa hyvinvointipalvelujen kokonaiskonseptia, joka tarjoaa kohdennettuja verkkopalveluja ikääntyneille ja vammaisille kullekin parhaiten soveltuvalla tavalla. Perustajatahojen lisäksi hankkeeseen tulivat mukaan Yrjö ja Hanna -säätio sekä Oulun kaupungin Vanhustyö (SENTEK-hanke ja myöhemmin HYVÄTEK-hanke).

VIPS-1-hankkeen päävastuulliseksi koordinaattoriksi valittiin Antti Soini TietoEnator Oyj:ltä. Ryhmähanke jakaantui kolmeen osaan, joista kirjasto- ja kulttuuripalvelut muodostivat yhden osan. Hankesuunnitelman mukaan kirjaston osuudeksi määriteltiin uusien palvelutapojen ja -ketjujen kehittäminen henkilöille, joilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia käyttää kirjastopalveluja kuin muilla asiakkailla. Palvelut tuli suunnitella siten, että niitä voivat käyttää sekä näkövammaiset että ikääntyneet kotona asuvat kansalaiset.

Hankkeen osallistujat solmivat helmikuussa 2005 konsortiosopimuksen, jossa sovittiin yhteiset päämäärät, työnjako ja osallistujien oikeudet ja velvollisuudet. Konsortion tavoitteeksi todettiin ”toteuttaa uudenlaisia omatoimisia etäpalveluita ja kotihoitoa tukevia järjestelmiä”. Tavoitteena oli myös aidosti verkostoitumalla lisätä eri toimijoiden ja toimialojen välistä yhteistyötä ja sitä kautta lisätä palveluiden synergiaa.”

2.2. VIPS-1:n projektisuunnitelma ja vaiheet

Kirjaston projektisuunnitelmassa (helmikuu 2005) esitettiin projektin tavoitteet seuraavasti:

Jotta kirjastot pystyisivät selviämään alati kasvavista palveluvaatimuksista, olisi kehitettävä uusia palvelutapoja. Tavoitteena on kehittää järjestelmä, joka automaattisesti valikoi kotipalveluasiakkaille heitä kiinnostavaa aineistoa. Projektissa kehitetään asiakkaiden omatoimista aineistonvalintaprosessia sekä mahdollisuutta käyttää hyväksi kirjastoon hankittua elektronista aineistoa. Tavoitteena on testata laitteita, joilla kotipalveluasiakkaat voivat helposti käyttää kirjaston tarjoamaa materiaalia.

Projektin suunnitellut vaiheet:

- Hankitaan aktiivisesti uusia asiakkaita Oulun kaupunginkirjaston kotipalveluun.
- Uusien kotipalveluasiakkaiden opastus. Uudet asiakkaat haastatellaan ja heille tarjotaan aluksi kotipalvelua entisen mallin mukaisesti.

- Kirjaston aineistotietokannan täydentäminen kotipalveluasiakkaita ajatellen. Personoitujen uutuus- ja valikoimaluetteloiden tekeminen.
- Erialaisten profiilien luominen asiakkaille.
- Kehitetään kotipalveluasiakkaille soveltuva käyttöliittymä ja -logistiikka kirjaston uutuus- ja valikoimaluetteloiden etäkäyttöä sekä aineiston varaamista varten.
- Testataan palveluita todellisessa asiakasympäristössä.
- Laaditaan suunnitelma kotipalvelutoiminnan uudelleen organisoimisesta.

Projektissa keskeistä oli uusien palvelutapojen kehittäminen sekä käyttäjäystävällisten käyttöliittymien suunnittelu. Konkreettisenä tuloksena oli tarkoitus saada kirjastolle käyttöön uusi kotipalveluohjelmisto ja täydentää kirjaston tietokannan tietoja. Erityisesti kaunokirjallisuuden aihealueet tuli määritellä äänikirjoille, isotekstisille kirjoille sekä uusille romaaneille. Kehittämistyön tulokset esitetään tämän raportin myöhemmissä luvuissa.

VIPS-1-projektin työskentelyyn osallistui Oulun kaupunginkirjastossa kaksitoista henkilöä. Projektiin liittyvää järjestelmän ja kotipalvelutoiminnan kehitystyötä tehtiin lukuisissa kokoontumisissa ja koulutustilaisuuksissa. Mukana oli kirjaston työntekijöitä sekä vanhus-työn asiantuntijoita.

Projektin tuloksena vuoden 2005 lopussa otettiin käyttöön kotipalveluohjelmisto, jonka avulla kirjaston kotipalveluasiakas voi valtuuttaa toisen henkilön hoitamaan kirjastoasioitaan. Samalla voidaan ottaa huomioon asiakkaan lainatoiveet sekä käyttää hyväksi hänen aiempaa lainahistoriaansa. Kotipalvelutoimintaa varten luotiin lupamenettely, jolla varmistetaan asiakkaan suostumus hänen lainatietojensa keräämiseen.

Kirjaston kotipalveluasiakkaat haastateltiin projektissa kehitetyllä lomakkeella, jotta saataisiin selville, millaista aineistoa asiakkaat haluavat lainata. Kirjastoaineiston kuvailutietoja on kehitetty siten, että asiakkaille voidaan laatia henkilökohtaisia lainausprofiileja. VIPS-1-vaiheen loppuraportissa todetaan yhteenvetona projektin tuloksista ja vaikutuksista, että ”projektin päätyttyä on valmiina ja testattuna uusia kotipalveluasiakkaille tarkoitettuja kirjastosovelluksia, jotka voidaan ottaa heti tuotantokäyttöön. On kehitetty uusia tapoja kuvailla kirjastoaineistoa, mikä mahdollistaa tehokkaan verkkokäytön sekä automaattisten lainausprofiilien kehittämisen asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Toiminnan rationalisoinnin myötä pystytään lisäämään kotipalveluasiakkaiden määrää.”

2.3. Rahoitus

Hankkeen ensimmäinen rahoitushakemus Teknologian kehittämiskeskus Tekesille tehtiin keväällä 2004. Asian käsittely kuitenkin viivästyi, ja hankkeen tavoitteita ja aikataulua jouduttiin muuttamaan. Lopulta päädyttiin siihen, että VIPS-1-hankkeen osapuolet hakevat kukin erikseen rahoitusta Tekesiltä.

Tekes päätti tammikuussa 2005 rahoittaa VIPS-1-projektin kirjasto-osuutta. Projekti kuului FINNWELL Terveystieteiden teknologiaohjelma 2004-2009 -ohjelmaan ja se toteutettiin rinnakkais Hankkeina VIPS-1-projektin yhteiskumppanien kanssa. Tekes sitoutui rahoittamaan projektin kustannuksista 50% ajalla 1.6.2004-31.12.2005. Päätöksen perusteluna

oli, että ”projektin vaikutus uuden osaamisen luomiseen kirjastojen kotipalvelujen alueella on suuri verrattuna tarvittavaan Tekesin rahoitukseen. Projekti edistää uusien toimintatapojen ja palvelujen kehittämistä kotipalveluasiakkaille. Tekesin rahoitus nopeuttaa projektin tulosten hyödyntämistä edistävällä tavalla.”

Projektin toteutuneet kustannukset ajalla 1.6.2004-31.12.2005 olivat 35 990, mistä Tekes korvasi puolet eli 17 995 euroa. Kustannukset koostuivat suurimmaksi osaksi henkilötöykustannuksista. Järjestelmän kehittämistyöstä kirjasto ei joutunut maksamaan, koska TietoEnator Oyj oli saanut omaan kehittämistyöhönsä rahoituksen Tekesiltä.

3. Ikääntyneiden omatoimiset kirjastopalvelut (IKI)

3.1. Projektin käynnistyminen ja rahoitus

Kaikki VIPS-1:ssä mukana olleet tahot totesivat jo vuoden 2005 aikana, että projektin kaikkia tavoitteita ei ehditä toteuttaa puolentoista vuoden aikana. Eri osapuolet olivat kokeneet yhteistyön varsin hedelmälliseksi, ja niin päätettiin tehdä Tekesille uusi projektihakemus. Tavoitteena oli hyödyntää VIPS-1-projektissa tehtyä työtä, projektin tuloksia sekä luotuja yhteistyösuhteita. VIPS-1:ssä mukana olevat yritykset jättivät Tekesille uuden ryhmähankehakemuksen, joka sai nimekseen Ikääntyneiden hyvinvointi tietoyhteiskunnassa (VIPS-2). Koordinaattorina jatkoi Antti Soini TietoEnator Oyj:stä 31.12.2006 asti ja sen jälkeen Sami J. Heikkinen TietoEnator Healthcare & Welfare Oy:stä.

Kirjasto jätti Tekesille elokuussa 2005 rahoitushakemuksen omasta projektistaan Ikääntyneiden omatoimiset kirjastopalvelut (IKI), joka liitettiin VIPS-2-ryhmähankkeeseen. Projektin kustannuksiksi arvioitiin 186 025 euroa. Maaliskuussa 2006 Tekes teki rahoituspäätöksen, jonka perusteella se sitoutui rahoittamaan projektin kuluista 50%, enintään 90 000 euroa. IKI-projektin toiminta-ajaksi määriteltiin 1.1.2006-30.6.2007, aikaa jatkettiin myöhemmin 31.10.2007 asti. Lokakuun 2007 loppuun mennessä projektin kustannukset olivat yhteensä 155 112 euroa, josta summasta on saatu Tekesin rahoitustukea puolet (77 556 euroa).

3.2. Projektisuunnitelma ja projektin tehtävät

IKI-projektin projektisuunnitelmassa tavoitteeksi todettiin kirjaston verkkopalvelujen kehittäminen laadukkaammiksi ja yksilöllisemmiksi sekä kirjaston kotipalveluasiakkaiden määrän lisääminen. Uusien palvelujen tulisi olla asiakkaille nykyistä helppokäyttöisempiä. Projektin myötä tavoitellaan myös työnsäästöä, koska osa virkailijoiden työstä siirtyy asiakkaiden itsensä tai heidän valtuuttamiensa henkilöiden ja ennen kaikkea järjestelmän tekemäksi. Tämän vuoksi kirjaston aineistotietokantaan tuli tehdä mittavia muutoksia. Projektin haasteena oli myös mahdollistaa kirjaston omatoimisten verkkopalvelujen käyttö niille ikääntyneille henkilöille, jotka ovat tottuneet muissa toimissaan verkkopalvelujen käyttöön. Projektin yhtenä osiona oli tutkia mahdollisuuksia tarjota kirjastoon hankittua elektronista aineistoa asiakkaiden kotona käytettäväksi. Tarkoitus oli samalla testata

yhteistyössä VIPS-1-hankkeeseen osallistuneiden yritysten kanssa laitteita, joilla kotipalveluasiakkaat voisivat helposti käyttää kirjaston välittämää materiaalia.

Konkreettisina projektin tehtävinä IKI-projektisuunnitelmassa esitettiin seuraavat kuusi tavoitetta:

- VIPS-1-projektissa kehitetyn käyttöliittymän käyttöönotto
- Käyttöliittymän uusien ominaisuuksien kehittäminen ja testaus
- Kirjaston aineistotietokannan kehittäminen
- Kotipalvelutoiminnan organisoiminen ja logistiikan kehittäminen
- Elektronisen aineiston käyttöönoton selvitys ja testaus
- Uusien palvelujen käyttöönotto ja käytön evaluointi

Projektin työskentelyyn osallistui vuosien 2006-2007 aikana yhteensä 18 Oulun kaupunginkirjaston työntekijää. Eri työryhmien kokoontumisia oli yhteensä 53 kertaa, lisäksi järjestettiin useita koulutustilaisuuksia. Projektissa kehitettyä käyttöliittymää esiteltiin muualla Suomessa erilaisille kohderyhmille. Projekti sai myös paljon julkisuutta (ks. luku 7).

3.3. Projektin tulosten hyödyntämisenäkymät ja muut vaikutukset

Kirjaston IKI-projekti on edennyt hyvin kuten myös edeltäjänsä VIPS-1. Ainoastaan elektronisen aineiston käyttöönottoa ei voitu toteuttaa, koska kirjastolla ei ollut sopivaa aineistoa eikä laitteita. Projektin loppuraportissa Tekesille helmikuussa 2008 todetaan seuraavaa:

Teknologisen ja muun osaamisen kehittyminen ja leviäminen raportointijakson aikana:

- projektin henkilökunnan ja kirjaston kotipalvelutyötä tekevien ammattitaito sekä tietotekniikan että aineiston sisällöntuntemuksen osalta on karttunut
- projektia on esitelty kirjaston henkilökunnalle viidessätoista koulutustilaisuudessa
- projektia on esitelty muille suomalaisille kirjastoille Kirjastopäivillä Kuopiossa kesäkuussa 2007, Kuusamon kaupunginkirjastossa, Tampereen kaupunginkirjastossa sekä Suomen kirjastoseuran kotipalvelutyöryhmässä
- projektista on kirjoitettu useita artikkeleita oululaisissa lehdissä sekä julkaistu laaja artikkeli Scandinavian Public Library Quarterly -julkaisussa syyskuussa 2007
- projektia on esitelty useassa radio-ohjelmassa

Tulosten hyödyntämisenäkymät:

- projektin tuloksia voidaan hyödyntää muissa suomalaisissa kirjastoissa
- projektin tuloksia voivat hyödyntää kotipalveluasiakkaiden lisäksi myös muut asiakkaat

Projektin välilliset vaikutukset muissa organisaatioissa ja yhteiskunnalliset vaikutukset:

- verkkoasioinnin kehittäminen helpottaa niiden ihmisten kirjastonkäyttöä, jotka eivät voi itse asioida kirjastossa
- projektissa kehitetyn palvelukonseptin myötä edesautetaan vanhusten selviytymistä kotona mahdollisimman pitkään
- kirjastojen väestövastuuperiaate – asiakkaat hoidetaan vauvasta vaariin – parantaa asuinympäristön viihtyisyyttä ja asukkaiden turvallisuudentunnetta

Seuraavissa luvuissa esitellään projektien eri vaiheissa tehtyä työtä ja tuloksia. Tässä ei erotella eri projekteissa (VIPS-1 ja IKI) tehtyä työtä eikä tuloksia, koska projektit liittyivät niin kiinteästi toisiinsa.

4. Kotipalveluosion kehittäminen verkkokirjasto Introon

Oulun kaupunginkirjastossa oli jo useita vuosia tiedostettu, että kirjaston kotipalvelutyölle olisi tarpeen luoda toimiva järjestelmä ja yhtenäiset käytännöt. Kotipalvelu oli työllistävää ja aikaa vievää, ja toimintaohjeet vaihtelivat eri toimipisteissä. Virkailijan töitten automatisointi, esim. lainojen tallentuminen lainahistoriaan, saisi aikaan työn säästöä ja mahdollistaisi kotipalveluasiakkaiden määrän kasvattamisen. Uuden järjestelmän avulla osan kirjaston tekemästä työstä voisi asiakas tai hänen valtuuttamansa henkilö tehdä itsekin.

4.1. Järjestelmän kehittämisen vaiheita

Kotipalveluohjelman kehittämistyössä lähdettiin ajatuksesta luoda kirjaston kannalta lähes automaattinen järjestelmä, jonka avulla asiakkaat voisivat myös omatoimisesti hoitaa kirjastoasioitaan. Järjestelmään ajateltiin luotavan haastattelujen perusteella hakuprofiileja asiakkaan aineistotoiveista. Aineiston vientipäivän lähestyessä ohjelma tekisi automaattisesti hakuprofiilin mukaiset varaukset kirjastossa paikalla olevasta aineistosta ohjelmaan etukäteen ajastetun kalenterin mukaisesti. Kirjaston työntekijän tehtäväksi jäisi hakea teokset hyllystä, lainata ne asiakkaalle ja lähettää terminaaliin, josta kuljetuspalvelu toimittaisi ne asiakkaalle. Käyttöliittymän tulisi olla niin selkeä, että kotipalveluasiakas tai hänen valtuuttamansa henkilö pystyisi sitä itsekin käyttämään.

Automaattisen, ilman virkailijaa toimivan järjestelmän luominen osoittautui epärealistiseksi monista syistä. Hakuprofiileista olisi ollut hyvin hankala, ellei mahdotonta, luoda sellaisia, että kiinni jäänyt aineisto olisi ollut juuri oikeanlaista. Vaikka aihe olisi ollut juuri oikea, olisi esim. tekstin koko voinut olla väärä. Valtaosalla nykyisistä kotipalveluasiakkaista ei ole tietokoneita käytettävissään eikä heillä edes olisi valmiuksia niiden käyttöön. Kirjaston aineistonkuvailussa käytetty kieli on niin kaukana arkikielestä, ettei konetta käyttävänkään asiakkaan olisi ollut helppo löytää haluamaansa aineistoa kokoelmasta. Hakutulosten kohdistuminen ainoastaan paikalla olevaan aineistoon olisi aiheuttanut sen, että varauksiin olisi jäänyt kiinni lähinnä vanhempi aineisto, ei niinkään uutuuksia. Automaattinen järjestelmä olisi aiheuttanut ongelmia myös siksi, että etenkin vanhemmat asiakkaat pitävät tärkeänä omaa yhteyshenkilöä kirjastossa.

4.2. Kotipalvelujärjestelmää tukevat toimenpiteet

Mielenkiintoprofiilin luominen

Järjestelmän kehittämisen tavoitteena oli, että asiakkaalle pystytään toimittamaan juuri hänen haluamaansa aineistoa. Tämän takia tehtiin kattava ja yksityiskohtainen haastattelulomake (liite 1), jonka avulla asiakkaan tarpeet ja kiinnostuksen kohteet pystyttiin kartoittamaan. Kirjaston virkailijat haastattelevat lomaketta käyttäen omat kotipalveluasiakkaansa, minkä jälkeen lomakkeet tallennetaan suojattuun työtilaan Oulun Tietotekniikan palvelimelle. Lomaketta voivat muuttaa tai täydentää vain kotipalvelutyötä tekevät henkilöt sekä heidän sijaisensa. Haastattelulomakkeiden avulla luodaan asiakkaille erilaisia mielenkiintoprofiileja, mikä käytännössä tarkoittaa täsmällisiä hakupohjia aineistotietokantaan tehtäviä hakuja varten.

Valtuutus

Valtuutuksen (ks. luku 4.3) ja lainahistorian käyttöönottoa varten laadittiin lupalomake (liite 2). Sen laadinnan avuksi pyydettiin tietosuojavaltuutetun toimistolta lausunto. Lomakkeessa asiakas antaa valtuuttamalleen henkilölle tai taholle luvan hoitaa puolestaan kirjastoasioitaan sekä sallii lainatietojensa ja hakuohjeensa tallentamisen kirjaston järjestelmään. Kirjaston työntekijä allekirjoittaa lomakkeen kirjaston puolesta, jolloin valtuutusta ei ole sidottu tiettyyn henkilöön. Valtuutettu voi olla myös muu kuin kirjaston työntekijä. Haastattelun tehnyt kirjaston työntekijä allekirjoittaa lomakkeen kirjaston puolesta, jolloin valtuutusta ei ole sidottu tiettyyn henkilöön.

Lainausehdot

Virkailijan käyttöliittymään luotiin asiakaslaji ”kotipalveluasiakas” sekä kotipalvelun toimipiste (KPTP) ja siihen osastot pääkirjastolle (PKOTI) ja lähikirjastoille (LKOTI). Ne olivat tarpeen, jotta kotipalveluasiakasta koskevat, muista asiakkaista poikkeavat lainausehdot – sama laina-aika kaikella aineistolla ja maksuttomuus – voitiin toteuttaa. Kotipalveluosastoilta saadaan myös suoraan kotipalveluasiakkaiden lainoista tilastot.

4.3 Kotipalveluohjelma

Kotipalveluohjelmaan kuuluvat seuraavat osa-alueet: valtuutettu-palvelu, varsinainen kotipalveluosio, joka sisältää hakupohjat, lainahistorian, hylätyt niteet ja satunnaishaun. Lisäksi käytössä ovat valmiit hakumallit.

Valtuutettu-palvelu

Valtuutuksen avulla kotipalveluasiakkaan puolesta hänen kirjastoasioitaan voi hoitaa toinen henkilö, joka voi olla kirjaston työntekijä, omaishoitaja, kotipalvelun työntekijä tai muu asiakkaan valtuuttama henkilö. Valtuutus edellyttää valtuutussopimusta ja sitä, että asiakas ja valtuutettu ovat kirjastojärjestelmän asiakkaita. Valtuutuksen aktivointi käyttöön tapahtuu kirjastossa virkailijakäyttöliittymällä. Yhdellä valtuutetulla voi olla useita kotipalveluasiakkaita ja asiakkaalla puolestaan useampi valtuutettu, joilla on pääsy hänen tietoihinsa.

Kotipalveluosio

Valtuutettu (Oulussa kirjaston työntekijä) kirjautuu omilla tunnuksillaan verkkokirjasto Introon, jolloin näytölle tulee näkyviin kirjautuneen valtuutetun nimi. Valtuutettu virkailija

voi siirtyä Kotipalvelu-käyttöliittymään, jolloin hän saa näkyviin omat kotipalveluasiakkaansa. Heitä voi olla useita. Kun valtuutettu valitsee haluamansa asiakkaan, näytön yläreunaan vaihtuu valitun asiakkaan nimi. Asiakasta voidaan vaihtaa palaamalla asiakaslistaan ja valitsemalla toinen asiakas. Kertakirjautuminen järjestelmään riittää.

Kotipalveluosiossa valtuutettu virkailija voi katsoa seuraavia alisivuja:

- Omat lainat: asiakkaalla sillä hetkellä lainassa oleva aineisto
- Omat varaukset: asiakkaan voimassaolevat varaukset
- Omat tiedot: asiakasta koskevia tietoja, esim. ilmoitustapa asiakkaan varausten noutoilmoituksille
- Hakupohjat: haastattelun pohjalta laaditut asiakkaan hakuprofiilit asiakasta kiinnostavasta aineistosta
- Lainahistoria: asiakkaalla lainassa ollut aineisto
- Hylätyt: aineisto, jonka ei haluta jäävän uudelleen kiinni hakuehtoon tai jota ei jostain muusta syystä johtuen haluta viedä asiakkaalle
- Haastattelut: asiakkaalle tehty haastattelukaavake sähköisessä muodossa

Hakupohjat

Kirjaston kotipalvelussa on tärkeää, että hauissa kiinnijäävä aineisto vastaisi mahdollisimman hyvin asiakkaan toiveita. Tämän vuoksi hauissa on voitava käyttää useita ja-, tai- ja ei-ehtoja. Haku on mahdollista rajata myös materiaalin, kielen ja kirjallisuuslajin mukaan. Asiakkaan haastattelun perusteella kullekin asiakkaalle voidaan luoda useita erilaisia hakupohjia, joista muodostuu hänen hakuprofiilinsa.

Valtuutettu voi luoda asiakkaalle oman hakupohjan käyttäen tyhjää hakupohjaa tai hyödyntää valmista hakumallia. Haulla löytynyt tulos on mahdollista kohdistaa ainoastaan hyllyssä oleviin, kaikkiin löytyneisiin niteisiin tai vain yhden kirjaston kokoelmaan. Haun tulos on lajiteltavissa tekijän, nimekkeen, aineistolajin, kielen, julkaisuvuoden sekä hyllypaikan mukaan. Hakutuloksesta voi varata tai hylätä aineistoa useita niteitä kerralla. Aiemmin tehtyä hakupohjaa voi muokata tarpeen mukaan. Hakutuloksesta on rajattu pois asiakkaan varaukset sekä lainahistoriassa olevat ja hylättyihin siirretty aineisto.

Satunnaishaku

Satunnaishaku kehitettiin helpottamaan laajoilla hakuehdoilla löytyneen aineiston käsittelyä. Satunnaishaun tulosta voi vaihdella vaihtamalla haettavien teosten lukumäärää (10 – 50), lajittelemalla aineistoa, valitsemalla vain hyllyssä olevat tai kaikki löytyneet ja kohdistamalla haku johonkin toimipisteeseen.

Lainahistoria ja hylätyt niteet

Kotipalveluasiakkaiden lainatiedot tallentuvat asiakkaan lainahistoriaan. Lainatietojen keruun tarkoituksena on ehkäistä saman aineiston vieminen asiakkaalle uudelleen. Lainattu teos siirtyy lainahistoriaan aina lainaustapahtuman jälkeen. Kotipalvelutyötä tekevä työntekijä voi aktivoida lainahistorian tai keskeyttää sen keruun sekä poistaa lainahistoriasta niteitä. Kotipalveluasiakas pystyy näkemään lainahistoriansa asiakkaan käyttöliittymän kautta, mutta ainoastaan valtuutettu voi tehdä muutoksia lainahistoriaan.

Valtuutettu voi siirtää hylättyihin niteisiin aineistoa, jota ei haluta viedä asiakkaalle tai muusta syystä jäävän kiinni hakuehtoon uudelleen. Hylättyihin siirretään niteitä toisaalta niiden sisällön vuoksi mutta myös esim. liian pienen fonttikoon vuoksi.

Valmiit hakumallit

Kotipalveluasiakkaiden toiveet ovat usein hyvin samantapaisia. Jottei jokaisen valtuutetun tarvitsisi miettiä aina uudelleen asiasanoja ja rajauksia samankaltaisiin hakuihin, ohjelmassa on kaikkien valtuutettujen käytettävissä valmiita hakumalleja usein kysytystä aineistosta (liite 3). Näistä valtuutetut voivat saada ideoita tai poimia asiakkailleen sopivat ja tehdä niihin tarvittavat muutokset. Valmiita hakumalleja voivat tehdä kaikki valtuutetut.

4.4 Järjestelmän kehittäminen on yhteistyötä

Kotipalveluohjelmaa kehitettiin yhdessä TietoEnator Libraries Oy:n (nyk. Ab Axiell Kirjastot Oy) kanssa. Antoisissa ja ohjelmaa eteenpäin vievissä tapaamisissa Jyväskylässä ja Oulussa sovittiin uuden järjestelmän tavoitteista ja toimintaperiaatteista. Lisäksi yhteyttä pidettiin sähköpostitse ja puhelimitse.

Oulun kaupunginkirjaston sisällä yhteistyötä kirjaston kotipalveluohjelman kehittämiseksi tehtiin eri toimipisteiden välillä erityisesti aineiston luettelointia tekevän henkilökunnan kanssa. Eri toimipisteiden kotipalvelutyötä tekevät henkilöt saivat vaikuttaa ohjelman kehittämiseen yhteisissä palavereissa ja koulutustilaisuuksissa koko projektin ajan. Näkövammaisten kirjasto Celian käyttöliittymästä saatiin myös vaikutteita kotipalveluohjelman kehittämiseen.

5. Muut kirjaston kotipalvelua tukevat kehittämistoimet

5.1 Kirjallisuuden kuvailu

IKI-projektin keskeinen tavoite oli luoda järjestelmä, joka auttaa löytämään kullekin asiakkaalle hänen toiveidensa mukaisesti oikeanlaista materiaalia. Kehitetyn kotipalveluohjelmiston toiminnan edellytyksenä on, että teosten kuvailutiedoissa on löytymisen kannalta keskeiset asiasanat: genre(t), teema(t), henkilöt, paikka ja aika. Tämä on merkinnyt mittavien muutosten tekoa aineistotietokantaan lähinnä kaunokirjallisuuden kuvailussa.

Jo IKI-projektia edeltäneen VIPS-1:n aikana päätettiin, mitkä genret valitaan verkkokirjasto Intron ja samalla kotipalvelujärjestelmänkin genreiksi. Päätöstä tehtäessä hyödynnettiin BTJ Kirjastopalvelun tekemää asiasanoitusta, jolle otettiin vertailukohdiksi Oulun, Kajaa-
nin ja Turun kaupunginkirjastojen sekä Celia-kirjaston asiasanoitus. Asiaa selvitettiin tutkimalla BTJ:n ja Oulun kaupunginkirjaston käyttämiä genrejä v. 2003–2004 ilmestyneessä kaunokirjallisuudessa. Esiintymistiheyden ja asiakaspalvelussa huomattujen tarpeiden perusteella päädyttiin 27 genreen, joiden määrä IKI-projektin aikana kasvoi 30:een (ks. liite 4).

Kokoelmatietojen takautuva täydentäminen aloitettiin kotipalvelun kannalta keskeisestä aineistosta, isotekstisistä kirjoista sekä selko- ja äänikirjoista. Takautuvan tallennuksen yhteydessä asiasanat lisättiin kaikkiin muihinkin samaa nimekettä olevien teosten tietoihin aineistolajista riippumatta. Kotipalvelun kannalta relevantteja termejä lisättiin myös BTJ:ltä ostettuihin uuden aineiston tietoihin.

Kokemusten perusteella kotipalvelun asiakkaita kiinnostaa usein vanhempi kaunokirjallisuus, joka aiemmin on jäänyt vaille asiasanoitusta. Tämän aineiston löytyminen kirjaston laajasta kokoelmasta oli takautuvassa kuvailussa erityisenä haasteena. IKI-projektin aikana valintaa helpottamaan laadittiin luettelo kirjailijoista, joiden tuotanto asiakkaiden lainahistorioitten ja haastattelussa saatujen tietojen perusteella oli heitä aiemmin kiinnostanut. Apuna luettelon laatimisessa käytettiin myös useita aihehakemistoja. Asiasanoitettavien kirjailijoiden luettelo sisältää 144 kotimaista ja 81 ulkomaista kirjailijaa, joiden tuotanto jakautuu viiteen aihealueeseen. Sen lisäksi luettelossa on jatko- ja sarjakirjoja sekä yksittäisiä, muihin aihealueisiin kuuluvia teoksia. Takautuvassa asiasanoituksessa hyödynnettiin mahdollisuuksien mukaan asiasanojen poimintaa muiden kirjastojen tietokannoista. Projektin aikana saatiin käsitellyksi 75 kirjailijan 419 teosta. Asiasanoitukseen osallistui oman työnsä ohella uuden aineiston osalta yksi ja takautuvan aineiston osalta useita kirjaston työntekijöitä.

Genre	Asiasanoitettavat kirjailijat	Asiasanoitetut kirjailijat	Asiasanoitetut teokset
Eräkirjallisuus	13	5	24
Jännityskirjallisuus	32	6	53
Sotakirjallisuus	8	7	59
Uskonnollinen kirjallisuus	18	14	66
Viihdekirjallisuus	36	12	58
Jatko- ja sarjakirjat	91	18	72
Muu kirjallisuus	27	13	87
Yhteensä	225	75	419

Kaunokirjallisuutta asiasanoitettaessa käytettiin paitsi fiktiivisen aineiston asiasanasto Kaunokin ja yleisen suomalaisen asiasanasto YSA:n asiasanoja myös kirjastokohtaisia asiasanoja, esim. "isotekstiset kirjat", "kotimainen kaunokirjallisuus", "todellisuus pohjaiset teokset". IKI-projektin aikana osoittautuivat tarpeellisiksi erityisesti kotipalvelun tarpeisiin sovelletut asiasanoitusohjeet. Aiemmin tehtyä keskeisten asiasanojen luetteloa työstettiin ja sen pohjalta koottiin kaunokirjallisuuden asiasanoituksen yhtenäistämiseksi ohjeet (liite 4). Niitä laadittaessa tehtiin yhteistyötä BTJ:n kanssa. Ohjeiden tarkoitus on tuoda esiin Oulun kaupunginkirjaston linja kaunokirjallisuuden takautuvassa asiasanoituksessa. Ohjeet on suunnattu ennen kaikkea luetteloijille, mutta tarkoitus on, että niitä voisivat hyödyntää myös kirjaston kotipalvelutyötä käytännössä tekevät.

Ohjeissa käsitellään keskeisiä projektin aikana esiin tulleita kaunokirjallisen aineiston kuvailuun liittyviä ongelmia. Niistä tärkeimmät koskevat asiasanoituksen tarkkuutta, genre-, teema- ja kirjastokohtaisten (omien) asiasanojen käyttöä sekä jatko- ja sarjakirjojen kuvailua.

IKI-projektin asiasanoitukselle asettamat tavoitteet – kotipalveluasiakkaiden kannalta keskeisen aineiston kuvailu mielenkiintoprosessien edellyttämällä tarkkuudella – otetaan

uuden aineiston asiasanoituksessa huomioon edelleen. Myös takautuvaa asiasanoitusta on jatkettu projektin päätyttyä. Vaikka lähtökohtana on ollut erityisesti kotipalveluasiakkaiden palvelun parantaminen, kaunokirjallisuuden sisällönkuvailusta koitua hyöty merkitsee aineiston löytymisen kannalta huomattavaa parannusta kaikille kirjaston verkkotietokantaa käyttäville.

5.2 Sävelsirkku

IKI-projektin yhtenä tavoitteena oli VIPS-1:ssä luotujen yhteistyösuhteiden hyödyntäminen. Yksi kirjaston yhteistyökumppaneista projektin aikana Audio Riders Oy, joka on kehittänyt Sävelsirkku-konseptin, kuntouttavan ja ennaltaehkäisevän vanhustyön työvälineen. Sävelsirkkua on hyödynnetty Oulun kaupungin vanhainkodeissa (mm. Hiirosenkoti) ja sairaaloissa (mm. Kaupunginsairaala) kevästä 2004 alkaen. Kokemukset ovat olleet erittäin myönteisiä. Sävelsirkku onkin ollut päivittäisessä käytössä. Sen avulla on helppoa järjestää - käyttäjien kunnosta riippuen - niin tietovisailuja, yhteislaulu- ja muistelutuokioita kuin tuolijumppaakin. Yhteistyön tavoite oli, että kirjaston kautta käyttäjäpiiriä voitaisiin laajentaa edelleen: kerhoihin ja harrastuspiireihin, yhdistyksiin tai yksityisiin lainaajiin.

Huhtikuussa 2007 solmittiin yhteistyösopimus, jonka mukaan Audio Riders Oy ja Oulun kaupunginkirjasto tuottavat yhteistyössä kirjallisuusaiheisia ääniohjelmaa Sävelsirkkuun. Kirjaston osuus oli sisällön tuottaminen Audio Riders Oy:n hoitaessa teknisen osuuden. Kumpikin osapuoli vastasi omista kustannuksistaan.

Kirjaston kotipalveluprojektin työntekijät laativat n. 200 kirjallisuuteen liittyvää tietokilpailukysymystä Sävelsirkkuun. Kysymykset koskivat koti- ja ulkomaista kirjallisuutta, lähinnä klassikkokirjailijoita ja heidän tuotantoaan sekä sananlaskuja ja kotikaupunki Oulua. Audio Riders Oy toimitti kysymyksistä kaksi n. tunnin mittaista CD-R masteria, joista tekemiään kopioita kirjastolla on yksinoikeus lainata asiakkailleen. Kirjasto sai äänitteen käyttöönsä kesäkuussa 2007. Esimerkkejä Sävelsirkkun kysymyksistä on liitteessä 5.

5.3 Lukupiirit
Sävelsirkku-laite. © Audio Riders 2008

Projektin aikana toteutettu lukupiiritoiminta oli yksi Oulun kaupunginkirjaston ja Oulun vanhustyön yhteistyömuodoista. Kirjaston henkilökunnan vetämät lukupiirit kokoontuivat kevään 2007 ajan kahdessa oululaisessa palvelukeskuksessa, Palokassa ja Koskelassa. Palvelukeskukset tarjoavat ikäihmisille tukipalveluja ja erilaista toimintaa. Niiden yhteydessä on myös asuntoja, joissa ikääntyneet voivat asua itsenäisesti päivittäistä selviytymistä tukevien palvelujen avulla.

Lukupiirien ensimmäisillä kokoontumiskerroilla, jotka olivat tammikuussa, keskusteltiin kirjallisuudesta yleensä sekä kartoitettiin osallistujien kirjallisuusmieltymyksiä ja aiempia lukukokemuksia. Toiveisiin kuului ”elämänmyönteisiä ja maanläheisiä” kirjoja, historiallisia romaaneja, romantiikkaa, ei sotakirjoja. Aloituskerralla sovittiin myös ensimmäisestä käsiteltävästä kirjasta ja lukupiirin käytännöistä. Molemmille palvelukeskuksille tehtiin yhteisötunnukset, joille käsiteltävä aineisto lainattiin ja osallistujat saivat noutaa kirjat palvelukeskuksista. Seuraavilla kerroilla vetäjä toi uudet kirjat mukanaan ja vei entiset pois.

Molemmat lukupiirit kokoontuivat tammi-toukokuun ajan noin neljän viikon välein. Osallistujia oli kerrasta riippuen 6–12, naisvaltaisessa joukossa oli miehiä mukana vain satunnaisesti. Palokassa piiriin osallistui säännöllisesti sama 5-6 hengen ryhmä, Koskelassa innostus hiipui alun 12:sta osallistujasta kahteen uskolliseen mukana olevaan. Valtaosa osallistujista oli n. 80-vuotiaita.

Osallistujat lukivat etukäteen kirjan – molemmissa piireissä oli mukana myös yksi äänikirjan kuuntelija – josta sitten keskusteltiin vetäjän lyhyen alustuksen jälkeen. Kirjat oli valittu yhteisen sopimuksen perusteella piirin vetäjän toimiessa asiantuntijana.

Käsiteltävinä olivat:

- Elisabet Aho: Valkea kuin uni
- Anni Blomqvist: Tie Myrskyluodolle
- Helmi Kellokumpu: Riukuaitaa
- Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi
- Elisabet Aho: Lilly
- Maija-Liisa Tuominen: Sotalapsen muistelmat

Keskustelu oli poikkeuksetta vilkasta ja innostunutta ja usein syntyi paljon omaan menneisyyteen liittyvää muistelua. Lukeminen tuntui tuovan monille ikäihmisille tärkeää elämänsisältöä: ”Onhan meillä noita kerhoja ja kokoontumisia, mutta mukavaa, että ohjelmassa on muuta kuin kahvinjuontia. Tässä pääsee ajattelemaankin”, kommentoi eräs osallistuja tuntojaan lukupiirien alkaessa.

Molemmat lukupiirit kokoontuivat projektin puitteissa viimeisen kerran toukokuun lopussa. Koskelan osalta osallistujamäärä todettiin niin pieneksi, että lukupiiri päätettiin lopettaa projektin loppuessa. Palokan lukupiiriläiset esittivät toiveen toiminnan jatkumisesta syksyllä. Kirjastossa päätettiin, että kaupunginkirjaston toiminnassa noudatettavan aluevastuuperiaatteen mukaisesti vetovastuun ottaa Pateniemen ja Rajakylän kirjastojen henkilökunta. Tulevat lukupiirin vetäjät olivat mukana kevään viimeisessä kokoontumisessa tutustumassa toimintaan. Lukupiiriä yritettiin käynnistää uudelleen syksyllä. Halukkaita oli kuitenkin enää vain kaksi, eikä näin pienellä ryhmällä kannattanut jatkaa toimintaa.

Lukupiirikokeilu osoitti lyhydessäänkin, että tarvetta tällaiselle toiminnalle on. Kirja ja lukeminen ovat ikäihmisille hyvin tärkeä päivittäiseen elämään liittyvä ja sitä rikastuttava seikka. Toisaalta piirin hiipuminen Koskelan palvelukodissa osoitti, että heterogeeninen, erikuntoisista osallistujista koostuva iso ryhmä ei ole toimiva. Se osoitti myös palvelukeskusten henkilökunnan aktiivisuuden merkityksen toiminnan onnistumisen kannalta. Piirien vetäjille toiminta oli uutta ja siksi valmistelujen osalta aikaa vievää, mutta se antoi uudenlaisen näkökulman kirjastotyöhön ja oli toiminnan edetessä antoisa kokemus.

5.4 Kuvapuhelinkokeilu

Oulun kaupunginkirjasto osallistui syksyllä 2006 Oulun kaupungin vanhustyön HYVÄTEK-hankkeen, Oulun ammattikorkeakoulun sekä etätyöteknologiayritys Videra Oy:n kanssa kuvapuhelinkokeiluun. Tavoitteena oli pilotoida Videra Oy:n kehittämää virtuaalikotipalvelukonseptia, johon sisältyivät mm. kaikki tarvittavat laitteet ja tekniikka. Kuvapuhelinpalvelun sisällön tuottivat muut hankkeessa mukana olleet. Kirjaston osuutena oli esitellä ikäihmisille kirjallisuutta kuvapuhelimen kautta.

Oulun kaupungin vanhustyö valitsi kohderyhmään viisi kotona asuvaa, kotihoidon piirissä olevaa ikäihmistä. Videra Oy asensi tarvittavat laitteet asiakkaiden ja palveluntuottajien käyttöön lokakuussa. Kirjaston puolesta projektiin osallistuneet kolme työntekijää perehdytettiin laitteiden käyttöön ja kirjallisuuden esittelyyn ennen toiminnan aloittamista.

Kirjaston ensimmäiset kuvapuhelinyhteydet otettiin asiakkaisiin marraskuussa, jolloin kartoitettiin asiakkaiden toiveita esiteltävästä kirjallisuudesta. Tunnin mittaisia kirjallisuuden esittelylähettyksiä oli tämän jälkeen säännöllisesti kahdesti viikossa, tiistai- ja perjantai-iltapäivisin kaikkiaan kahdeksan kertaa. Esiteltävänä olivat Elina Karjalainen, Laila Hirvisaari ja Helmi Kellokumpu tuotantoineen. Itsenäisyyspäivän tienoilla perehdyttiin Sibeliuksen musiikkiin ja presidentinlinnan itsenäisyyspäiväjuhliin, ja joulun lähestyessä esittelyssä oli oululainen tiernapoikaperinne Samuli Paulaharjun kuvaamana. Asiakkaita oli lähetystä kohti keskimäärin kaksi, enimmillään neljä. Vastaanotto oli enimmäkseen myönteistä ja lähetysten aikana virisi vilkasta keskustelua esiteltävästä kirjallisuudesta.

Kokeilu kesti kirjaston osalta joulukuun 2006 loppuun, pilotoinnin muut osapuolet jatkoivat sitä huhtikuun 2007 loppuun saakka. Kirjasto jättäytyi pois vuodenvaihteen jälkeen resurssisyydestä; lähetysten valmistelu vei liikaa aikaa osallistujamäärään nähden. Kirjaston kannalta myös osallistujajoukko oli ongelmallinen: asiakkaiden valinnassa olivat määräävinä tekijöinä olleet sosiaaliset tekijät, ei kiinnostus kirjallisuuteen.

6. Logistiikan kehittäminen

Kirjaston kotipalvelujen kuljetusten ulkoistamista ja yhteistyön lisäämistä vanhustyöhön kanssa pohdittiin keväällä 2004 logistiikkahankkeen yhteydessä, jossa tutkittiin mahdollisuuksia yhtenäistää Oulun kaupungin kotipalvelukuljetuksia. Idea oli, että kirjaston työntekijän tehtävänä olisi ollut aineiston haku hyllystä, lainaaminen asiakkaalle sekä lähettäminen terminaaliin, josta kuljetuspalvelu olisi hakenut aineiston ja toimittanut sen perille. Kirjastossa päätettiin kuitenkin hoitaa kuljetukset omin voimin vanhustyön ja kirjaston erilaisten kuljetusrytmien takia.

Oulun kaupunginkirjaston kotipalveluasiakkaiden määrä nousi projektin aikana lähes kaksinkertaiseksi, v. 2007 lopussa kirjastolla oli 67 kotipalveluasiakasta. Palvelutoiminnassa siirryttiin projektin aikana noudattamaan aluevastuuperiaatetta, jonka mukaan kukin lähikirjasto vastaa oman alueensa asiakkaista (41) ja kaupungin keskustassa asuvat (26) ovat Hakeutuvat kirjastopalvelut -yksikön vastuulla. Palveluun osallistui yhteensä n. 20 kirjaston työntekijää.

Kirjaston kotipalvelukäynnit tapahtuvat keskimäärin kerran kuussa asiakkaan kanssa sovittuna aikana. Keskustassa asuville asiakkaille kuljetukset hoitaa pienkirjastoauto. Se vie aineiston myös osalle lähikirjastojen toiminta-alueilla asuvista. Tällöin kotipalveluasiakkaiden valtuutetut virkailijat keräävät aineiston valmiiksi asiakkaiden nimillä varustettuihin kuljetuskasseihin, jotka toimitetaan muutamaa päivää ennen vientiä pienkirjastoautolle pääkirjastoon. Pienkirjastoauto kuljettaa tällä hetkellä aineiston noin puolelle asiakkaista. Alle puolen kilometrin matkoista vastaa yleensä lähikirjaston henkilökunta itse.

Asiakkaille toimitettavasta aineistosta runsaat puolet on kirjoja, vajaa puolet äänikirjoja, minkä lisäksi vietävään aineistoon kuuluu myös lehtiä, videoita ja musiikkia. Useimmiten asiakkaat haluavat 6-10 nidettä kerrallaan. Yhteydenpito kotipalveluasiakkaan ja valtuutetun välillä toimii henkilökohtaisesti silloin, kun virkailija käy asiakkaan luona itse. Kun kuljetuksen hoitaa pienkirjastoauto, auton henkilökunta välittää asiakkaiden toiveet ja palautteet kirjeitse aineiston keräävälle kirjastolle. Asiakkaat voivat ottaa yhteyttä myös puhelimitse.

7. Projektista tiedottaminen

IKI-projekti on herättänyt runsaasti kiinnostusta sekä kirjastoalan ammattilaisten että sosiaalitoimessa vanhustyötä tekevien keskuudessa ja saanut näkyvästi myönteistä julkisuutta myös mediassa. Tähän on selkeänä syynä ikääntyneiden suhteellisen osuuden jatkuva voimakas kasvu ja tarve vastata sen tuomiin haasteisiin. Väestön ikääntyessä ja tuetun kotona asumisen lisääntyessä myös kirjaston järjestämän kotipalvelun tarve kasvaa: yhä useampi kirjastonkäyttäjä tarvitsee palvelua, joka tuo kirjat asiakkaan kotiovelle. Kirjaston kotipalvelutoiminnasta on kuitenkin tiedetty ennestään hyvin vähän ja tiedottamisen merkitys on käynyt projektin aikana selvästi ilmi.

Projektin aikana kirjaston projektityöntekijä on tehnyt jatkuvasti yhteistyötä kaupungin vanhustyön kanssa ja käynyt jakamassa informaatiota kotipalvelusta useissa tilaisuuksissa niin suoraan vanhuksille, omaishoitajille kuin kotihoidon työntekijöillekin. Lokakuussa 2007 kirjaston edustajat kävivät kertomassa projektista ja kirjaston kotipalvelutyöstä kolmessa HYVÄTEK-hankkeen järjestämässä koulutuksessa, joihin osallistui yhteensä 34 vanhustyön ammattilaista. Uusien asiakkaiden tavoittamiseksi tehtiin yhteistyössä kaupungin vanhustyön henkilöstön kanssa kirjaston kotipalvelutyöstä esite. Sitä on toimitettu palvelupisteisiin, joissa potentiaaliset kirjaston kotipalveluasiakkaat tai heitä hoitavat muutenkin asioivat. Esitettä ovat jakaneet aktiivisesti myös vanhustyön työntekijät, jotka lähettivät esitteen mm. kaikille 260 HYVÄTEK-hankkeessa mukana olleelle vanhukselle. Kirjaston kotisivuilla esitellään kotipalvelutyötä ja kotipalveluasiakkaaksi voi ilmoittautua nykyisin myös niiden kautta.

Oulun kaupunginkirjaston työntekijöitä on koulutettu sekä järjestelmän että muiden uudistusten osalta jatkuvasti. Vuoden 2007 aikana kotipalvelujärjestelmään on ollut tutustumassa tamperelaista, kauhajokista ja rovaniemeläistä kirjastoväkeä. Projektin työntekijät ovat myös olleet kertomassa sen etenemisestä Tampereella järjestetyssä kokouksessa, jossa osanottajia oli useista Etelä-Suomen kirjastoista. Kuusamossa oli kirjastolaisten ohella kuulijoina paikallista vanhustyön henkilökuntaa. Myös Suomen kirjastoseuran laitoskirjasto- ja kotipalvelutyöryhmää on perehdytetty projektin tuloksiin. Valtakunnallisilla

kirjastopäivillä Kuopiossa kesäkuussa 2007 Ab Axiell Kirjastot Oy esitteli omalla osastollaan kotipalveluohjelmistoa.

Media on tarttunut ajankohtaiseen aiheeseen innokkaasti. Kirjaston kotipalveluun liittyviä artikkeleita on ilmestynyt projektin kuluessa useissa paikallisissa lehdissä:

- Rauhan Tervehdys 2.11.2006
- Pyörre 1/2007
- Oamk:n viestinnän opiskelijoiden verkkolehti (www.vienetti.fi) 11.4.2007
- Kaleva 13.4.2007

Myös paikallisradio on ollut kiinnostunut aiheesta pariinkin otteeseen: mm. toukokuussa 2007 projektissa mukana oleva kirjastonhoitaja oli toimittajan kanssa kotipalvelukäynnillä, jonka tuloksena tehtiin kirjaston kotipalvelua tunnetuksi Oulu Radion kautta.

Projektin aikana valmistui Oulun kaupunginkirjaston toimeksiannosta ammattikorkeakoulun opiskelija Merja Kumpulan opinnäyte Kirjaston kotipalvelu maakuntakirjastoissa (Oulun seudun ammattikorkeakoulu 2007). Projektia on tehty tunnetuksi myös alan kansainvälisillä foorumeilla, Scandinavian Public Library Quarterlyssa, jonka numerossa 3/2007 on projektia valaiseva artikkeli. Verkkootikkeli löytyy linkistä http://www.splq.info/issues/vol40_3/02.htm.

8. Kirjaston kotipalvelutoiminnan kehittäminen jatkuu

Kansainvälisen kirjastojärjestön, IFLA:n (The International Federation of Library Associations and Institutions), mukaan noin 1-2 promillea kunnan väestöstä saattaisi tarvita kirjaston kotipalvelua. Kun Oulussa on asukkaita yli 130 000, 1-2 promillea tarkoittaisi 130-260 henkilöä. Oulun asujaimisto on varsin nuorta, joten tämä arvio lienee liian korkea.

Vaikka kirjaston kotipalvelutyöstä on projektien aikana tiedotettu ahkerasti, tieto ei ole Oulussa saavuttanut kaikkia tarvitsijoita. Kirjaston on työskenneltävä edelleen aktiivisesti, jotta tieto palvelusta saadaan kotipalvelu- ja vanhustyötä tekeville, omaishoitajille sekä myös kotipalvelua tarvitseville asiakkaille itselleen. On myös tarpeen olla yhteydessä kolmannen sektorin toimijoihin, asukasyhdistyksiin yms. Kirjaston tavoitteena onkin lisätä kotipalveluasiakkaiden määrää nykyisestä.

Kotipalvelujärjestelmä mahdollistaa sen, että asiakkaan kirjastoasioita hoitaisi myös joku muu kuin kirjaston työntekijä. Toistaiseksi tähän ei ole Oulussa ryhdytty. Syitä on useita: valtuutettuna toimiminen vaatisi koulutusta, kotipalvelutyöntekijöillä ei riitä aika tämänkaltaiseen työhön ja kirjaston järjestelmät ovat vaikeita käyttää. Jos palvelun toteuttamiseen osallistuisivat myös yksityiset tahot, kirjaston olisi kuitenkin voitava varmistaa toiminnan jatkuvuus. Sen sijaan omaisten rekrytointi valtuutetuiksi voisi onnistua Oulussa.

Kotipalvelujärjestelmän toiminnan edellytyksenä on hyvin kuvailtu aineistotietokanta. Kuvailutyö ei voi jäädä yhden kirjaston tehtäväksi, tähän tarvitaan yhteistyötä kaikkien suomalaisten kirjastojen kesken. Tämän suuntaisia hankkeita onkin käynnissä. Tärkeää on, että näissä hankkeissa voidaan ottaa huomioon ne kokemukset ja tarpeet, joita kirjaston kotipalvelutyön kehittäminen on tuonut esiin.

HENKILÖTIEDOT										
Nimi:										
Syntymäaika:					Lainaatunnus:					
Käyntitiheys:					Aineiston määrä:					
AINEISTOLAJI										
Kirja					Äänikirja					
isotekstinen		selkokirja			kasetti		CD-levy			
Kuvateos					Video		DVD			
Aikakauslehti:					Musiikki:					
KAUNOKIRJALLISUUS					Kotimainen kaunokirjallisuus					
kpl					Ulkomainen kaunokirjallisuus					
Elämäkertaromaanit / muistelmat					Seikkailukirjallisuus					
Perhe- ja sukuromaanit					Historialliset romaanit					
Maaseuturomaanit					Yhteiskunnalliset romaanit					
Rakkausromaanit					Sotakirjallisuus					
Viihdekirjallisuus					Uskonnollinen kirjallisuus					
Jännityskirjallisuus					Erä ja luonto					
rikos		poliisi			salapoliisi			Huumori		
vakoilu		psykologinen			romanttinen			Muu		
TARKEMPI SISÄLTÖ:										
Arkielämä		Kansankuvaus			Tapahtuma-aika:					
Perhe-elämä		Uskonelämä								
Todellisuus pohjainen		Kansanusko			Tapahtumapaikka:					
Kotirintama		Murteet:								
Romantiikka										
TAPAHTUMIEN TEMPO					HUUMORIN ASTE					
Rauhallinen		Vauhdikas			Vakava		Hauska			
☐		☐			☐		☐			
JÄNNITYS					EROTIIKKA					
Ei jännitystä		Runsaasti			Ei erotiikkaa		Eroottinen			
☐		☐			☐		☐			
KIELI JA TYYLI					TUNNELMA					
Selkeä		Koukeroinen			Kevyt		Syvälinen			
☐		☐			☐		☐			
SIVUMÄÄRÄ					TEKSTIN KOKO					
Ohut		Paksu			Pieni		Suuri			
☐		☐			☐		☐			

TIETOKIRJALLISUUS		kpl	
	Filosofia		Käsityö
	Psykologia		Taide
	Uskonto		Musiikki
	Politiikka		Kirjallisuus
	Matkakirjat		Historia
	Luonto		Sota
Lisätietoja:			

ELÄMÄKERRAT / MUISTELMAT		kpl	
	Uskonnolliset henkilöt		Näyttelijät
	Poliitikot		Viihdetaiteilijat
	Sotilashenkilöt		Muusikot
	Kuninkaalliset		Julkisuuden henkilöt
	Kirjailijat		Urheilijat
Lisätietoja:			

MUITA TIETOJA (Esim. harrastukset, kotiseutu, aikaisemmin luettua)	
EI-TOIVOTTUJA AIHEITA	

Haastattelija

Kirjasto

Muokattu:

Päivä:

Liite 2. Lupalomake

ILMOITTAUTUMINEN KIRJASTON KOTIPALVELUASIAKKAAKSI

Nimi _____ Henkilötunnus _____

Osoite _____ Puhelin _____

KIRJASTOPALVELUA KOSKEVA SUOSTUMUS

Suostun siihen, että kirjastoasioitani voi hoitaa nimeämäni omaishoitaja, kotipalvelun työntekijä tai muu nimetty taho

Suostun siihen, että kirjaston järjestelmässä voidaan säilyttää tieto lainaamastani aineistosta sekä siitä, millainen aineisto kiinnostaa minua. Tietoja säilytetään, jotta minulle voidaan toimittaa itseäni kiinnostavaa aineistoa. Tietojen enimmäissäilytysaika on viisi vuotta.

Kirjasto ei luovuta asiakkaan tietoja muille tahoille. Asiakkaalla on oikeus tarkistaa, mitä tietoja hänestä on talletettu. Asiakas voi halutessaan peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa, minkä jälkeen tiedot vanhoista lainoista ja kiinnostuksen kohteista hävitetään.

Lisäksi sitoudun noudattamaan kirjaston lainaus- ja käytösääntöjä.

Oulu, _____ / _____ 20 _____

Asiakkaan allekirjoitus / asiakkaan puolesta

Kirjaston puolesta

nimenselvennys

nimenselvennys

02/08

Liite 3. Valmiit hakumallit, esimerkkejä

Hakumallit

Hakumalli	Hakuehdot
Elämäkerrat/todellisuuspohjaiset	Asiasana: elämäkertaromaanit tai Asiasana: todellisuuspohjaiset tai Asiasana: muistelmat EI Asiasana: jännityskirjallisuus EI Asiasana: rikos EI Asiasana: sota EI Asiasana: poliisi EI Asiasana: salapoliisi
Eräkirjallisuus	Asiasana: eräkertomukset tai Asiasana: eräkirjallisuus EI Asiasana: metsästys EI Asiasana: kalastus
Historialliset rakkausromaanit	Asiasana: historialliset romaanit ja Asiasana: rakkausromaanit
Historialliset romaanit	Asiasana: historialliset romaanit EI Asiasana: historialliset rakkausromaanit EI Asiasana: rakkaus EI Asiasana: rakastuminen EI Asiasana: viihde
Historialliset seikkailut	Asiasana: historialliset romaanit ja Asiasana: seikkailukirjallisuus
Jännittäväjuoniset	Asiasana: rakkausromaanit tai Asiasana: seikkailukirjallisuus tai Asiasana: viihdekirjallisuus tai Asiasana: psykologiset romaanit tai Asiasana: historialliset romaanit ja Asiasana: jännityskirjallisuus EI Asiasana: poliisi EI Asiasana: rikos EI Asiasana: salapoliisi EI Asiasana: psykologinen jännitys
Kartanoromantiikka	Asiasana: historialliset rakkausromaanit tai Asiasana: historialliset romaanit tai Asiasana: rakkausromaanit tai Asiasana: sukuromaanit tai Asiasana: perheromaanit ja Asiasana: kartano
Kuninkaallisten ja aatelisten elämä	Asiasana: kuninkaalliset tai Asiasana: aateli tai Asiasana: hallitsijat EI Luokka: 92.053
Lotat	Asiasana: lotat EI Asiasana: sarjakuvat

Liite 4. Oulun kaupunginkirjaston kaunokirjallisuuden asiasanoitusohjeet

Kaunokirjallisuuden asiasanoitusohjeisiin on koottu sekä yleisiä Kaunokista löytyviä ohjeita että IKI-projektin projektiryhmän kokouksissaan v. 2006-2007 käsittelemiä erityiskysymyksiä, jotka ovat nousseet esille käytännön kotipalvelutyössä. Ohjeet on suunnattu ennen kaikkea luetteloijille, mutta tarkoitus on tehdä periaatteet tutuiksi myös kotipalvelutyötä käytännössä tekeville. Ohjeet on päivitetty keväällä 2008.

Lähtökohdat

Kaunokirjallisuutta asiasanoitettaessa käytetään sekä Kaunokin <http://kaunokki.kirjastot.fi/fi-FI/> että YSA:n <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html> asiasanoja kentässä F654. YSA eli Yleinen suomalainen asiasanasto on kaikki tieteenalat kattava yleissanasto, johon on koottu eri alojen yleisin terminologia. Kaunokki on fiktiivisen aineiston asiasanasto. Sen laadinnassa on noudatettu YSA:n asiasanaston periaatteita ja sen keskeisimmät termit sisältyvät myös YSA:an. Kaunokin ja YSA:n väliltä löytyy joitakin eroavaisuuksia (esim. Kaunokki: rikolliset, YSA: rikoksenteijät) ja epäselvissä tapauksissa termi kannattaakin tarkistaa Kaunokista tai YSA:sta. Kirjastokohtaiset asiasanat sijoitetaan F695-kenttään (ks. kohta 5. Omat asiasanat). Asiasanat auktorisoidaan tallennuksen yhteydessä.

Sekä YSA:sta että Kaunokista löytyvät vapaan indeksoinnin sanaryhmät (esim. ammatit), joita voidaan käyttää asiasanoina. Lisäksi kaikkia erisnimiä voidaan käyttää asiasanoina.

Periaatteena on, että käytetään tarkinta mahdollista asiasanaa, mutta tiedonhaun helpottamiseksi voidaan käyttää myös aihetta yleisemmin kuvailevaa termiä.

Asiasanojen järjestykseksi on sovittu genre, teema, henkilöt, paikka, aika, muut.

Lisää tietoa kaunokirjallisuuden asiasanoituksen lähtökohdista löytyy Kaunokin painetusta versiosta (Kaunokki: fiktiivisen aineiston asiasanasto, BTJ Kirjastopalvelu 2000).

1. Genret

Genrellä tarkoitetaan fiktiivisen aineiston lajia. Jos Kaunokissa ei ole annettu jollekin genrelle omaa termiä, silloin käytetään ketjutettua muotoa, esimerkiksi romaanit : lääkärit. Sama teos voidaan indeksoida myös useammalla genreä kuvaavalla asiasanalla, esimerkiksi salapoliisikirjallisuus; historialliset romaanit. Käytettävien genrejen määrään ei ole olemassa yksiselitteistä sääntöä, mutta yleensä pari genreä riittää. Liiallinen tarkkuus voi johtaa epärelevantteihin hakutuloksiin. Esimerkiksi, jos teos on luokiteltu romanttiseksi jännityskirjallisuudeksi, siihen ei tarvitse lisätä asiasanaksi jännityskirjallisuutta. Vastaavasti historiallisiin rakkausromaneihin ei yleensä lisätä asiasanaksi historiallista romaania. Aiemmin asiasanoitettuihin lisätään genret ja F695-kenttään "kotimainen kaunokirjallisuus".

Genre sijoitetaan F654-kenttään kuten muutkin asiasanat.

Ohessa luetellut genret, joita suositellaan käytettäväksi kaunokirjallisuuden asiasanoituksessa, löytyvät Intro-verkkokirjaston hakuikkunasta kaunokirjallisuuden laji –valikosta. Niiden käyttöön kiinnitetään luetteloinnissa erityistä huomiota siten, että jos on valittavana useampi vaihtoehto, niin käytetään kyseisiä genrejä.

aikakausiromaanit	poliisikirjallisuus
elämäkertaromaanit	psykologinen jännityskirjallisuus
eräkertomukset	psykologiset romaanit
fantasiakirjallisuus	rakkausromaanit
historialliset rakkausromaanit	salapoliisikirjallisuus
historialliset romaanit	satiiri
huumori	seikkailukirjallisuus
jännityskirjallisuus	sotakirjallisuus
kauhukirjallisuus	sukuromaanit
kehitysromaanit	tieteiskirjallisuus
maaseuturomaanit	

mieskirjallisuus
muistelmat
murrekirjallisuus
naiskirjallisuus
perheromaanit

uskonnollinen kirjallisuus
vakoilukirjallisuus
viihdekirjallisuus
yhteiskunnalliset romaanit

sotakirjallisuus

Kaunokissa määritellään sotakirjallisuus-genre sodankäyntiä kuvaavaksi kirjallisuudeksi. BTJ käyttää sitä myös kotirintamakuvauksissa siinä tapauksessa, että sodan ilmapiiri on teoksessa hyvin voimakkaasti läsnä, esim. joissakin Laila Hietamiehen kirjoissa. Oulun kaupunginkirjasto ei noudata BTJ:n linjaa, vaan sotakirjallisuudeksi luokitellaan ainoastaan selkeät rintamakuvaukset. Sodan läsnäolon teoksessa voi kuvata genren sijaan asiasanoilla, jolloin epärelevantit hakutulokset vähenevät (esim. kotirintama, sota-aika).

jännityskirjallisuus

Jännityskirjallisuus-genreä käytetään BTJ:n mukaan teoksista, joissa on jännittävä juoni. Jännityskirjallisuuden lisäksi on käytössä salapoliisikirjallisuus, poliisikirjallisuus ja rikoskirjallisuus. Salapoliisikirjallisuudella tarkoitetaan rikoskirjaa, jossa on salapoliisin tai yksityisetsivän selvittämä rikos. Poliisikirjallisuus kuvaa poliisin työtä rikosten parissa. Rikoskirjallisuus kuvaa rikosta ja rikoksen selvittämistä. Jännityskirjallisuus ei ole edellisten yläkäsite. Niin sanotuista "toimintajännäreistä" käytetään usein yhdistelmää viihdekirjallisuus ja jännityskirjallisuus.

muistelmat, elämäkertaromaanit

Kaunokirjallisissa omaelämäkerroissa käytetään asiasanaa muistelmat. Elämäkerroissa käytetään ensisijaisesti asiasanaa elämäkertaromaanit, lisäksi voi käyttää termiä elämäkerrat (esim. elämäkertaromaanit, elämäkerrat : papit).

eräkertomukset

Eräkirjallisuus ja eräkertomukset ovat rinnakkaistermejä, ja niitä voidaan käyttää sekä yhdessä että erikseen. Periaatteena on, että eräkirjallisuutta käytetään, jos on kyseessä esim. romaani tai runoteos ja eräkertomusta, jos on kyseessä esim. novelli, lyhytproosa.

Usein käytettyjä genrejä ovat myös seuraavat:

historialliset seikkailuromaanit

käytetään seikkailukirjoista, jotka sijoittuvat historialliseen aikaan. Keveisiin historiallisiin seikkailuromaneihin ei yleensä laiteta lisäksi historialliset romaanit -asiasanaa.

aikakausiromaanit

Käytetään teoksista, joissa kuvataan jotakin aikakautta ja sen tapoja.

avainromaanit

Käytetään teoksista, joissa taustalla ovat todelliset tapahtumat ja henkilöt, mutta fiktiivisillä nimillä esitettyinä.

työläiskirjallisuus

Käytetään työläisten elämää ja asemaa kuvaavista teoksista.

2. Teemat

Teema-asiasanoilla kuvataan teoksen aiheita, ydinteemoja ja päämotiveja. Tarkoituksena ei ole pyrkiä täydelliseen asiasanoitukseen, vaan tärkeintä on, että asiakas löytää haluamansa aineiston. Liian yksityiskohtainen aineiston kuvailu johtaa epärelevantteihin hakutuloksiin.

perhe-elämä

Asiasanaa perhe-elämä käytetään arkielämän sijaan/lisäksi. Sana arkielämä on tullut esiin asiakkaiden puheissa, mutta kokemus on osoittanut, että toivoessaan kirjallisuutta, jossa kuvataan arkielämää, asiakas tarkoittaa yleensä perhe-elämää.

sotilashenkilöiden elämäkerrat

Sotilashenkilöiden elämäkerroissa käytetään joko yleisnimitystä sotilaat tai upseerit.

3. Henkilöt

Henkilöillä ja toimijoilla tarkoitetaan fiktiivisessä aineistossa esiintyviä henkilöitä, olioita ja eläimiä. Lisäksi käytössä ovat YSA:n mukaisesti erisnimet (myös fiktiivisten olentojen ja ihmisten nimet) ja yleisnimet.

Jokaisen teoksen kohdalla ei tarvitse käyttää asiasanoja miehet/naiset/tytöt/pojat, ellei tieto ole teoksen kannalta olennainen. Jos teoksessa on paljon henkilöitä, kaikkien ei tarvitse näkyä asiasanoituksessa vaan usein riittää, että päähenkilöt mainitaan.

4. Tapahtumapaikka ja -aika

Maitten, paikkakuntien, taivaankappaleiden yms. erisnimiä voi käyttää asiasanoina. Lisäksi fiktiivisten paikkojen nimiä voi käyttää asiasanoina.

F654y-osakenttään merkitään maantieteellinen (myös fiktiivinen) tapahtumamaa ja –paikkakunta. Maantieteellinen tapahtumamaa ja –paikkakunta merkitään, mikäli ne selviävät kohtuullisella vaivalla. Myös Suomi merkitään.

Sotien, kulttuurien ja historiallisten ajanjaksojen nimiä voidaan käyttää asiasanoina F654a, b ja x – osakentissä.

F 654z-osakenttään merkitään tapahtuma-aika vain numeroina (vuosiluku, vuosikymmen tai vuosisata). 1900-luku merkitään vuosikymmenittäin. Vuosikymmeniä merkitään korkeintaan viisi peräkkäin. Tapahtuma-ajan kattaessa enemmän kuin viisi vuosikymmentä, merkitään vuosisata. Tarkka vuosiluku merkitään, jos se on tarpeen. F 654z-osakenttää voi toistaa.

F 654z ja y –kenttiä ei voi käyttää yksistään, vaan F 654a-kenttään täytyy tulla myös asiasana. Esim. kaupungit : Oulu : 1990-luku.

sotakirjallisuus : Suomi

Tapahtumapaikka ja kirjoittamispaikka voivat sekoittua keskenään. Esimerkiksi asiasanapari sotakirjallisuus : Suomi voidaan ymmärtää joko Suomen käymästä sodasta kirjoitetuksi kirjaksi tai Suomessa kirjoitetuksi sotakirjaksi. Oulun kaupunginkirjastossa on sovittu sitä käytettäväksi, kun teos kertoo Suomen käymästä sodasta. Toisen maailmansodan sodista Suomessa käytetään ensisijaisesti termejä ”talvisota”, ”jatkosota”, ”Lapin sota”, ei ”toinen maailmansota”.

lapsuus + aikarajaus

Käytettäessä asiasanaa lapsuus on hyvä lisätä asiasanoitukseen myös aikarajaus, jolloin tiedetään, mihin aikakauteen teoksen lapsuuden kuvaus sijoittuu.

5. Omat asiasanat

Kirjastokohtaiset asiasanat sijoitetaan F695-kenttään. Projektin aikana sovittuja omia asiasanoja ovat:

aateliset

Käytetään omana asiasanana F695-kentässä silloin, kun teoksen päähenkilöt ovat aatelisia ja/tai kun teoksessa kuvataan aatelisten elämää. Samassa tietueessa voivat olla myös asiasanat aateli, aristokratia tai yläluokka (F654-kentässä).

kotimainen kaunokirjallisuus

pohjoispohjalainen kaunokirjallisuus

romanttinen jännityskirjallisuus

todellisuus pohjaiset teokset

Perustuu todellisiin tapahtumiin, mutta voidaan käyttää keveämmin perustein kuin asiasanaa dokumenttikirjallisuus.

Uusista asiasanoista tulee tarpeen mukaan neuvotella hankinta- ja luettelointiosaston kanssa.

6. Muuta asiasanoitukseen ja luettelointiin liittyvää

Sarjanumerot merkitään myös sellaisiin jatko- ja sarjakirjoihin, joilta ne virallisesti puuttuvat (esim. Laila Hietamiehen kirjat). Puuttuvat sarjanumerot merkitään keinonumeroina hakasulkeisiin F 440v-kenttään. Jos mitään sarjannimeä ei ole, huomautus merkitään F500a-kenttään esim.: Jatkoa teokselle Sillat yli joen. – Jatkuu teoksessa Maan nälkä (Huomaa välimerkitys!). Apuna voi käyttää Aikuisten jatko- ja sarjakirjat –luetteloa.

Yhden kirjailijan novellikokoelmiin ei laiteta osakohteita. Antologioihin voidaan osakohteet laittaa.

Osakohteisiin ei laiteta asiasanoja.

Täydentävässä asiasanoituksessa ei muuteta muita luettelointitietoja, ainoastaan sivumäärä voidaan lisätä, jos sen saa poiminnasta.

Täydentävän asiasanoituksen ulkopuolelle jätetään aineisto, jota on vain varastossa, sekä nuortenkirjat ja Celia-aineisto.

Liite 5. Esimerkkejä Sävelsirkun kysymyksistä

Kysymyksiä kotimaisesta kirjallisuudesta

1. Mikä oli Anna-Leena Härkösen esikoisteos?

- a) Akvaariorakkautta
- b) **Häräntappoase**
- c) Heikosti positiivinen

2. Kuka on Suomen kansallisrunoilija

- a) **Johan Ludvig Runeberg**
- b) Tommy Tabermann
- c) V. A. Koskenniemi

3. Kuka kirjoitti kirjan Rukajärven tiellä

- a) Väinö Linna
- b) **Antti Tuuri**
- c) Pentti H. Tikkanen

4. Mikä seuraavista on Laila Hietamiehen teos?

- a) **Lehmusten kaupunki**
- b) Koivujen pitäjä
- c) Mäntyjen kylä

Viisi kysymystä suomalaisista sananlaskuista

1. Mitä sananlaskun mukaan on siellä, jos täällä on vetelä? Vastaus: Suo

(**Suo** siellä, vetelä täällä)

2. Mikä seuraa sananlaskun mukaan pitkästä ilosta? Vastaus: Itku

(**Itku** pitkästä ilosta)

3. Mitä tekee koira, johon kalikka kalahtaa? Vastaus: Älähtää

(Se koira **älähtää**, johon kalikka kalahtaa)

4. Mitä sille tapahtuu, joka kuuseen kurkottaa? Vastaus: Katajaan kapsahtaa

(Joka kuuseen kurkottaa, se **katajaan kapsahtaa**)

Oulu-aiheisia kysymyksiä

1. Kenellä seuraavista on muistopatsas Oulussa:

- a) **säveltäjä Leevi Madetojalla**
- b) kirjailija Paavo Rintalalla
- c) taiteilija Vilho Lammella

2. Kuka seuraavista tasavallan presidenttinä toimineista henkilöistä on käynyt koulua Oulussa:

- a) Urho Kekkonen
- b) **Martti Ahtisaari**
- c) Mauno Koivisto

3. Kenen oululaisen kirjailijan kunniaksi on nimetty oululaiskoulu:

- a) Matti Hällin
- b) Sara Wacklinin
- c) **Teuvo Pakkalan**

4. Katri Antell perusti aikoinaan Ouluun yrityksen, joka toimii edelleen. Minkä?

- a) **leipomon**
- b) valokuvaamon
- c) puutarhan